

הברייתא דנה בגזלין ועמי הארץ הבאין לקבל על עצמן להיות "חברים".

תנו רבנן: וכולן, הגזלין ועמי הארץ, שחזרו בהן ממעשיהם ורוצים להיות "חברים" — אין מקבלין אותן עולמית, דברי רבי מאיר (7).

רבי יהודה אומר: חזרו בהן, אם באים לקבל דברי חברות במטמוניות, בצינעה — אין מקבלין אותן, לפי שאין חזרתן שלימה ובלב שלם. (8) אבל אם חזרו בהם בפרהסיא — מקבלין אותן.

איכא דאמרי, יש מי שמסר שמועת רבי יהודה בנוסח זה: עשו דבריהם מעשיהם עד עתה, במטמוניות — מקבלין אותן, שהרי לא העיזו פניהם כל כך.

אבל, אם עשו מעשיהן בפרהסיא — אין ז-ב

רבי יהושע בן קרחה אומר (6): אם השאלה היתה בשל תורה בדבר שאיסורו מדאורייתא, וספיקו הוא עתה ספק דאורייתא — הלך אחר המחמיר! אבל אם היתה השאלה בשל סופרים, בדבר שאיסורו מדברי סופרים, כלומר, איסור דרבנן — הלך אחר המיקל!

ועל הלכה זו אמר רב יוסף: הלכה כרבי יהושע בן קרחה.

הגמרא מביאה עוד דין שנפסקה הלכה כרבי יהושע בן קרחה בנידון הבא לקבל עליו "דברי חברות".

"חבר", בניגוד לעם הארץ, נקרא כל מי שמקבל על עצמו לא לתת תרומותיו ומעשרותיו לעם הארץ, ושלא יתעסק בטהרות אצל עם הארץ, ושיפריש מעשרות גם ממה שהוא מוכר וגם ממה שהוא קונה, בנוסף על מה שהוא אוכל.

6. מדברי הרמב"ם בהלכות ממרים [פרק א הלכה ה] וכפי שביארו הכסף משנה משמע, שרבי יהושע חולק אף באם אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין. [ועיין שם בלחם משנה].

אבל בחידושי הראב"ד כתב שרבי יהושע בן קרחה אמר דינו רק כשהיו שניהם שוים.

7. ביארנו את הסוגיא לפי הבנת התוס' בדעת רש"י, וכפי שמפרשה הריטב"א והר"ן.

התוס' מקשים על רש"י: וכי לדעת רבי מאיר אי אפשר לחזור בתשובה?

וכן מקשים עוד קושיות.

והתוס' מבארים, שמדובר בכאלו שכבר היו בחזקת חבר, וחזרו לסורן [ומדויק הלשון: חזרו בהן] ועתה רוצין לחזור להיות חבר.

ולפי פירוש התוס', מתפרשים דברי רבי מאיר כפשוטם. ורבי יהודה סובר: אם חזרו בהם במטמוניות, היינו שחזרו לסורן בסתר, ובפרהסיא נוהגין דברי חברות — אין מקבלים אותם, מפני שהם גונבים דעת הבריות. ואיכא דאמרי סוברים: אם בנהגם דברי חברות עשו כן אף במטמונית — מקבלין אותן, היות שהתאמצו כל כך, הרי חזרתם לסורן רק כשלון. ואם נודע שאף בהיותם חברים לא נהגו כן בצינעה — אין מקבלין אותן, כי איברו נאמנותם.

8. והר"ן מוסיף: לפי שלא יתביישו מן הבריות אם יחזרו לרשעם, אבל בפרהסיא — מתוך שיתביישו לחזור לסורן מקבלין אותן.

לאחר אידיהן — מותר [והגמרא תבאר במה הם חולקים על חכמי המשנה הראשונה].

גמרא

אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: יום ראשון [נוסחא אחרת: יום הנוצרי] בכל שבוע, שהוא יום אידם של הנוצרים, לדברי רבי ישמעאל לעולם, כל ימות השבוע, אסור לשאת ולתת עמהם [כמבואר לעיל ו ב].

שנינו במשנתנו: וחכמים אומרים: לפני אידיהן — אסור, לאחר אידיהן — מותר.

ודנה הגמרא: דברי חכמים — היינו הם דברי תנא קמא, האוסר לפניהם ומתיר לאחריהם! כלומר, מה באו לחדש, ובמה הם חולקים?

איכא בינייהו, יש ביניהם את הדין הבא —

תנא קמא סבר: שלשה הימים, הן בלא אידיהן, בנוסף על ימי האיד עצמם, כמו שביררה הגמרא [לעיל ו א] מלשון התנא קמא.

ואילו רבנן בתראי, במשנה השניה, סברי: הן ואידיהן. בשלשת הימים כלול גם יום האיד עצמו, היות ולא דייקו לומר "שלשה

מקבלין אותן, הואיל ופקרו כל כך, אינם נותנים לבם לשוב בתשובה שלימה.

ואילו רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך, בין חזרו בהן ועשו מעשיהן בין במטמוניות ובין בפרהסיא — מקבלין אותן —

שנאמר [ירמיה ג]: אמר הקב"ה לישראל "שובו בנים שובבים", משמע אפילו מזידים ופרהסיא [מלשון מרד וגאווה]⁽⁹⁾.

ועל הלכה זו אמר רבי יצחק איש כפר עכו אמר רבי יוחנן: הלכתא כאותו חזון, רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה.

מתניתין

המשנה הבאה היא המשך למשנה הראשונה, באיסור משא ומתן עם הגוים סמוך לימי חגאותיהם.

חכמים במשנה ראשונה סוברים ששלשה ימים לפני אידיהם אסורין. ואילו —

רבי ישמעאל אומר: שלשה ימים לפניהם, ושלשה ימים לאחריהם — אסורין.⁽¹⁰⁾

וחכמים אומרים: לפני אידיהן — אסור,

בשם הירושלמי: משום "בריה דמועדא", כעין "אסרו חג".

והראב"ד [במשנה] והמאירי [שם] כתבו שרבי ישמעאל גזר שלשה לאחריהם אטו שלשה לפנייהם.

עוד כתבו, שהגוי "אזיל ומודה" גם שלשה ימים לאחריהם.

9. מדברי הריטב"א משמע, שלדעת התוס' [בהערה 7] דרשינן "שובבים" בלשון רבים שכבר שנו ושלשו כמה פעמים בחטא.

וכשם שהקב"ה מקבלם בתשובה, והיא מדתו רחום וחנון וארך אפים, כן נקבלם אנו, כדי לדבוק במידותיו של הקב"ה.

10. טעמו של רבי ישמעאל מפרש רבינו חננאל

ואסר רק בארץ ישראל.

ואילו רבנן בתראי, לית להו דשמואל אינם סוברים כמותו, ואוסרים גם בחוץ לארץ שלשה ימים לפניהם⁽¹³⁾.

ואיבעית אימא, דנחום המדי, בדין שאמר נחום המדי — איכא בינייהו.

דתניא, נחום המדי אומר: אינו אסור שלשה ימים, אלא יום אחד לפני אידיהן.

תנא קמא, שאמר במפורש "שלשה ימים" — לית ליה, אינו סובר את הדין דנחום המדי. ואילו רבנן בתראי, שאמרו בלשון סתם "לפני אידיהן", אית להו דנחום המדי.

ואחרי שביארה הגמרא כמה אוקימתות במה נחלקו חכמים עם התנא קמא, מביאה הגמרא את דעת חכמים שחלקו על נחום המדי.

גופא, נחום המדי אומר: אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן. אמרו לו חכמים לנחום המדי: נשתקע הרבר ולא נאמר דבר זה מפי אדם לעולם! כלומר, אין בדבריך כלום.⁽¹⁴⁾

ומקשינן: למה אמרו לו כן, והלא איכא

ימים לפני אידיהן", אפשר לומר שבאו לחלוק בדין "הן ואידיהן" על תנא קמא⁽¹¹⁾.

ואיבעית אימא, עוד חילוק יש ביניהם:

נשא ונתן, מה דינו בדיעבד — איכא בינייהו.

תנא קמא סבר, נשא ונתן מותר. כי מלשונו "אסור לשאת ולתת" משמע [קצת] שהאיסור הוא המשא ומתן, ולא הוי איסור הנאה על החפץ.

ואילו רבנן בתראי, שאמרו סתם "אסור", סברי, נשא ונתן אסור.

ואיבעית אימא דשמואל, בדין שאמר שמואל — איכא בינייהו.

דאמר שמואל: הלכה זו, שאסור לשאת ולתת עמהם לפני יום אידם, נאמרה רק בארץ ישראל, אבל בגולה, בחוץ לארץ אין אסור אלא יום אידם בלבד. כי גויי חוץ לארץ אינם אדוקים כל כך לאליהם, ואינם מקדימים שלשה ימים לפניהם. ועוד, משום שאנו יראים מהם⁽¹²⁾.

תנא קמא אית ליה דשמואל, סובר כמותו,

ברייטא, או משמעות דברי תנא השני להוסיף ולהחמיר על התנא הראשון. לכן אמרו כאן שרבנן בתראי אוסרים גם בחוץ לארץ.

ומוסיף הריטב"א: אבל באוקימתא הראשונה אמרה הגמרא, שרבנן בתראי מקילים ואומרים "הן ואידיהן", כיון שיש שם הכרעה מלשון התנא קמא, וכמו שדייקה הגמרא לעיל [ו' א].

14. ורש"י מפרש עוד: דעה זו נשארה בבית המדרש ולא יצאה לחוץ.

11. רש"י מפרש שאין לנו משמעות מדברי חכמים ש"הן ואידיהן", אלא שאם חולקים "יש לומר" שבכך באו לחלוק. ועיין ריטב"א.

12. רש"י.

ולקמן [יא] מוסיף רש"י עוד טעם, שהרי ביניהם אנו יושבים ופרנסתינו מהם, ואין אנו יכולים להימנע מלהתעסק עמהם.

13. הכלל הוא "תנא בתרא לטפויי אתא" והוא: כשאין לנו הכרעה במה נחלקו תנאים במשנה או

רבנן בתראי, שלפי אחת מהאוקימתות ביארה הגמרא דקיימי כוותיה, שהם סוברים כדברי נחום המדי?

ומתרצינן: אין כאן דעת חכמים, כי מאן חכמים? מי הוא בעל דעה זו שהמשנה קוראתו בלשון סתמי "חכמים" — נחום המדי הוא, ודעתו היא דעת יחיד, ולכן סירבו חכמים לקבל דעתו, ואמרו לו שאין בדבריו כלום.

והגמרא מביאה עוד ברייתא שאמרו חכמים לנחום המדי "נשתקע הדבר ולא נאמר"!

כשם שאסור לסחור עם הגויים ביום אידם, כן אסרו חכמים למכור להם בהמה גסה, אף בכל ימות השנה, ולא דוק בימי אידיהם.

והטעם, מפני שגזרו חכמים שמא ימכרה סמוך לכניסת השבת, ובעוד שהיא עדיין של ישראל והגוי ירצה לנסות את כוחה בנשיאת משאות, ינהיגה ישראל המוכר בקולו, לפי שהבהמה מכירה קולו, ותכנס בינתיים השבת, ונמצא שעובר אז על איסור "מחמר" בשבת. וכשגזרו, הרחיבו את הגזירה אף לבהמות שאינן ראויות לשאת משאות, כגון עגלים וסייחין בין שלמין ואף שבורין.

ועל הלכה זו מביאה הגמרא ברייתא:

תניא אידך, בברייתא אחרת: נחום המדי אומר: מוכרין להם סוס זכר וזקן [גירסת הב"ח: זקן] בתוך המלחמה [כמו שיבואר].

אמרו לו חכמים לנחום המדי: נשתקע הדבר ולא נאמר!

ומקשינן: למה אמרו לו כן, והלא איכא בן

בתירה דקאי כוותיה? הלא גם בן בתירה סובר כן? —

דתנן [לקמן בדף יד ב], בן בתירה מתיר בסוס, למוכרו לגוי, משום שסוס אין דרכו לשאת משאות, אלא לרכוב עליו, ואף אם הישראל ירכוב עליו בשבת להראות להגוי את כחו ברכיבה, לא יעבור הישראל על איסור דאורייתא של "מחמר", כי איסור רכיבה בשבת אינו איסור דאורייתא, ולכן לא גזרו חכמים על מכירה לגוי.

[אבל החכמים במשנה, החולקים על בן בתירה, סוברים שבכל זאת יש לאסור משתי סיבות. האחת: מפני שהסוס משמש ככלי מלחמה שהוא יכול להרוג במלחמה במכת יד, ואסרו חכמים למכור לגוי כלי מלחמה שמא יזיק את ישראל. והשניה: שסוס זקן מטחינו בריחיים, כלומר, עובד בריחיים, ועדיין יש לחשוש שמא יטחינו הישראל בכניסת השבת להראות כחו להגוי].

וקשה, אם כן דעת נחום המדי אינה דעת יחיד, ובן בתירה סובר כמותו, ולמה אמרו לו חכמים "נשתקע הדבר ולא נאמר"?

ומתרצינן: נחום המדי אינו סובר כבן בתירה, כי בן בתירה מתיר סוס לגמרי, ולא מפליג ואינו מבדיל בין זכרים לנקבות [לפי גירסת המהרש"א: ובין זקן לבהור], כי סובר שאין חשש לא לאיסור שבת, ומותר אף בזקן, ולא למכירת כלי מלחמה, ומותר אף בכחור.

אבל איהו הוא, נחום המדי, מודקא מפליג מכך שהוא מחלק בין זכרים לנקבות⁽¹⁵⁾

15. פירוש: יש מקומות שנהגו [עייין שם במשנה] לא למכור להם אף בהמה דקה שאינה

אמרו לו חכמים לנחום המדי "נשתקע הדבר ולא נאמר"! כי הם סוברים שאין הדרך לזרעו אלא לזרע. ואם זרעו לצורך הזרע, פטור לעשר את הירק.

ומקשינו: למה אמרו לו כן? והלא איכא ישנו רבי אליעזר דקאי כוותיה, הסובר כמותו?

דהתנן [מעשרות ד ה], רבי אליעזר אומר: השבת — מתעשרת זרע, וירק, וזירין.

ומתריצין: רבי אליעזר אינו סובר כמותו, כי התם שם המדובר הוא, בדגנוניתא, בשבת הגדל בגנה, ואותו זורעים לירק ולזרע, כי ראוי לאכול בין את זרעו ובין את הירק והזירין —

אבל הגדל בשדות, אינו נאכל ירק אלא זרע. ובו סובר רבי אליעזר שאינו מעשר אלא זרע, אם זרעו לצורך זרעו.

ובאותו הגדל בשדות אמר נחום המדי שמתעשר זרע וירק וזירין, ואין מי שסובר כמותו.

אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי: גברא רבה אתא מאתריין, אדם גדול הגיע לארץ ישראל ממקומנו, ארץ מדי, כל מילתא דאמר על כל דבר שאמר — אמרי ליה

[לפי גירסת מהרש"א: ובין זקן לבחור] משמע שברבנן החולקים על בן בתירה סבירא ליה, ולכן אוסר נחום המדי בבחור, היות שהוא משמש ככלי מלחמה —

ולדעת רבנן, ישתקע הדבר שיהא מותר בזקן, ולא נאמר, כי ודאי שיש לגזור על זקן אטו בחור. ואמרו לו שאינם מקבלים את דעתו לחלק בין סוס לסוס.

והגמרא מביאה עוד ברייתא בהלכות מעשרות, שגם בה אמרו חכמים לנחום המדי "נשתקע הדבר ולא נאמר".

יש כלל בהלכות מעשרות, שכל דבר שהדרך לזרוע אותו כדי לאכול את הזרעונים שלו, פטור לעשר את הירק, דהיינו העלים, וחיוב לעשר רק את הזרעונים, העומדים לאכילה. אבל אם הוא זרע דבר שדרכו לזרוע עבור הזרעונים לצורך הירק, מתעשר הזרע כדרכו, וגם הירק מתעשר היות שהוא זרעה לירק.

תניא, נחום המדי אומר: השבת, מין ירק המשמש לתבלין, מתעשר זרע וירק וזירין, בין שלקט אותו כשהוא ירק, בין שלקט אותו כשהוא "זירין" עלים דקים, ובין שהניחו עד שצמחו בתוכו גרעיני זרע והתקשו והוציאן, צריך לעשרן, לפי שהוא סובר, שדרכו של ה"שבת", לכל אדם, הוא לזרועו גם לזרע וגם לירק, לכן אף שזרעו לזרע, חייב לעשר גם את הירק.

במה שהיא תתקער, ובן בתירה אינו חושש לכך. אבל נחום המדי שהתיר רק זכר משמע שבאופן עקרוני חושש בנקבה זקנה, אלא שאינו גוזר זכר אטו נקבה. ולכן אמרו לו "נשתקע הדבר ולא יאמר". מהרש"א.

ראויה למלאכה, משום דחוששין שהגוי קונה אותה לצורך רביעה. ויש מקומות שנהגו למכור, כי סוברים שהגוי אינו רובע את בהמותיו כי הן תתקרנה. אבל בזקנה אוסרים חכמים כי אכן יש לחשוש שקונה אותה לרביעה, כי אינו מפסיד

דתניא, רבי אליעזר אומר: שואל אדם צרכיו לפני שמונה עשרה, ואחר כך יתפלל שמונה עשרה. שנאמר [תהלים קב] "תפלה לעני כי יעטוף, ולפני ה' ישפוך שיחו". מקודם מתפלל העני על עטיפת נפשו ודאגת לבו, ואחר כך ישפוך שיחו שהיא תפלת שמונה עשרה.

והרי אין פירוש "שיחה" אלא תפלה [קבועה — והיא שמונה עשרה], שנאמר [בראשית כד] "ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב", ואז תיקן תפלת מנחה [שהיא תפלה קבועה]⁽¹⁷⁾.

רבי יהושע אומר: מקודם יתפלל שמונה עשרה, ואחר כך ישאל צרכיו,

שנאמר [תהלים קמב] "אשפוך לפניו שיחי, צרתי לפניו אגיד". הרי שמקודם "שופך שיחה" שהיא תפילה, ואחר כך מגיד צרתו לפני הקדוש ברוך הוא.

ודנה הגמרא: ורבי אליעזר נמי, מה יענה לראיית רבי יהושע, הלא כתיב "אשפוך לפניו שיחי, צרתי לפניו אגיד"?

ומתרץ: הכי קאמר, כך אמר דוד המלך, "אשפוך לפני שיחי" — בזמן ש'צרתי לפניו

אמרו לו חכמים "נשתקע הדבר ולא נאמר"?

למה דחו כל דבריו?

אמר אביי: לא דחו כל דבריו, איכא חדא יש דין אחד שלא דחהו, אלא אפילו קבלוהו, דעבדינן כוותיה ואנו אף נוהגין כמותו!

ומה הוא אותו דבר?

דתניא שנינו: נחום המדי אומר: שואל מבקש אדם צרכיו מאריך בה ומתפלל על צרכיו בברכת שומע תפלה בתפלת שמונה עשרה, ואינו "הפסק" האסור בתפלה⁽¹⁶⁾.

ואנו נוהגים כמותו, ולא דחו חכמים את כל דבריו.

אמר רב אחא בר מניומי לאביי: בר מינה דההיא! חוץ מהלכה זו, שאין אנו נוהגים "כמותו", אלא דתליא באשלי רברבי, הלכה זו תלויה בחבלים עבים וחזקים, או באילנות גדולות, כלומר חכמים גדולים סוברים כן.

והגמרא מביאה מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, ובסופה מבואר שחכמים, ה"אשלי רברבי", סוברים הלכה זו שאמרה נחום המדי "שואל אדם צרכיו בשומע תפלה".

16. זה לשון חידושי המאירי "כבר ידעת ששמונה עשרה ברכות שבתפילה נתקנו בכלל כל מה שצריך לאדם. ושאינו רשאי להפסיק בנתיים לשאלת צרכיו בפרט אלא בדרכים ידועים, והוא: שאם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין הברכה — אומר. ובלבד בצריך לה, כגון: אם היה לו חולה בתוך ביתו מזכירו בברכת "רפאנו", וכן אם היה צריך לפרנסה מזכירה בברכת "השנים". אבל אינו מזכיר בה

שלא מעין הברכה אף בצריך. אבל ברכת "שומע תפלה" — כולל בה כל מה שירצה ואף כשאינו צריך. ופירשו בתלמוד המערב: לפי שאין לה פנים. כלומר: שהיא תפלה כללית לקבלת התפלות, ואינה מיוחדת לשום דבר כשאר האמצעיות שכל אחת מיוחדת לאיזה ענין".

17. כתב הריטב"א: תפלת יצחק היתה תפלת

אגיד". כלומר, שכבר הגדתי לפניו צרתי.

ועוד דנה הגמרא: **ורבי יהושע נמו**, מה יענה לראיית רבי אליעזר, הלא **כתיב "תפלה לעני כי יעטוף"**, ולפני ה' ישפוך שיחו"?

ומתוך: **הכי קאמר**, כך אמר דוד המלך, **"אימתי תפלה לעני**, מתי היא תפלת העני, **בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו"**, שכבר התפלל תפלתו.

ומקשינן: **מכדי**, הרי **קראי**, דרשות הכתובים, **לא כמר דייקי**, אינם מכריחים דעת רבי אליעזר, **ולא כמר** רבי יהושע **דייקי**, שהרי תירצנו אותם למר ולמר, ואם כן, **כמאי קמיפלגי?** באיזו סברא אכן נחלקו?

ומתריצין: נחלקו **כדריש רבי שמלאי**.

[**דדריש רבי שמלאי**], **לעולם יסדר אדם שבחו של מקום**, שלש ברכות הראשונות של שמונה עשרה, אבות, גבורות וקדושה — שאין בהם תפלה ובקשה, אלא דברי שבח להקב"ה, **ואחר כך יתפלל** שאר הברכות, שיש בהם תחינה ותפילה.

מנלן, מנין אנו למדים זאת?

ממשה רבינו, שסידר קודם שבחו של מקום ואחר כך התפלל תחינתו ליכנס לארץ ישראל.

דכתיב [דברים ג] **"ה' אלהיב, אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך**

החזקה, אשר מי אל בשמים ובארץ, אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך". והם דברי שבח להקב"ה.

וכתיב בתריה, ואחר כך בקש בקשתו, **"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה"** —

רבי יהושע סבר: ילפינן, למדים מדרכיו של א-ח **משה להסדיר תחלה שבחו של מקום**, לכן טובר ששואל אדם צרכיו רק אחרי שהתפלל תפלת שמונה עשרה —

ואילו **רבי אליעזר סבר: לא ילפינן ממשה, כי שאני שונה משה**, דרב גובריה, גדולת מעשיו וחכמתו רבה, ולו נאה לשבח מקודם ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים,⁽¹⁾ אבל איש אחר העושה כן, נראה כמתגאה ["מיחזי כיוהרא"].

לכן טובר רבי אליעזר, שקודם ישאל אדם צרכיו, ואחר כך יתפלל.

אלו הם דברי רבי אליעזר ורבי יהושע.

ואילו **חכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה**, לא לפני התפלה ולא לאחר התפלה. **אלא, שואל אדם צרכיו בתוך התפלה**, בברכת **שומע תפלה**.

והם ה"אשלי רברבי", שאנו נוהגים כמותם.

[**אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה נפסקה: שואל אדם צרכיו בשומע תפלה**, כדעת חכמים].

1. הקשה הר"ן: אם כן לרבי אליעזר למה אומרים שלש ראשונות שהם שבחו של מקום לפני האמצעיות שהן שאילת צרכים.

רבים [הכוונה תפילה קבועה] ולא שאילת צרכיו — "כי לא היה צריך לשום דבר. וגם תפלת החסידים לעולם על הרבים הוא ולא על עצמם".